

३ . किडलेली माणसं

- गंगाधर गाडगीळ

गंगाधर गोपाळ गाडगीळ (१९२३-२००८)

मराठी नवकथेचे प्रवर्तक. १९४० पासून कथालेखनाला सुरुवात. 'प्रिया आणि मांजर', ही त्यांची पहिली कथा १९४० ला प्रकाशित झाली. 'मानसचित्र', 'कडू आणि गोड', 'तलावातले चांदणे', 'ऊन आणि पाऊस', 'कबुतरे', 'वर्षा', 'खुणावणाऱ्या चांदण्या', 'बंडूचं गुपचुप', 'आठवण', 'गुणाकार', 'काजवा', 'पाळणा', 'खाली उतरलेले आकाश', 'श्रावण', 'ओले ऊन्हं', 'वेगळे जग', 'सोनेरी कवडसे' असे २५ कथासंग्रह प्रकाशित. अनेक कथांची भारतीय व इंग्रजी भाषेत भाषांतरे.

कादंबरी, नाटक, विनोदी लेख आणि प्रवास वर्णनपर लेखन प्रकाशित. 'खडक आणि पाणी', 'साहित्याचे मानदंड', 'पाण्यावरची अक्षरे', हे समीक्षा लेखन. 'गोपुराच्या प्रदेशात', 'सातासमुद्रापलीकडे', 'मुंबई आणि मुंबईकर' ही प्रवासवर्णने. १९८० साली रायपूर येथे झालेल्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे ते अध्यक्ष होते.

नवकथाकार गंगाधर गाडगीळांनी लघुकथेचे सर्व संकेत झुगारून देत आशय-विषय, निवदेन भाषा यातून कथेत मूलगामी परिवर्तने घडवून आणली. उपरोधिक शैलीतून त्यांची कथा रूप घेते.

'किडलेली माणसं' या कथेतून चाळीतील मध्यमवर्गीय पोकळ संस्कृतीचे दर्शन मिस्तिकलपणे व औपरोधिकपणे घडविले आहे. मध्यमवर्गीय शुद्रपणाची जाणीव कथा करून देते. माणसांच्या स्वभावाचे विविध कंगोरे अप्रतिमपणे रेखाटत मध्यमवर्गीय माणसाची किडलेली अंतर्बाह्य मानसिकता दृष्ट्यात्मक चित्रणातून उभी करण्यात लेखक यशस्वी झाले आहेत.

रविवारची दुपार होती. मुंबईत जातीय दंग्याच्या उग्र ज्वाला भडकल्या होत्या. सुन्यांच्या हल्यानं निरपराध माणसांचे देह छिन्नविच्छिन्नं होत होते. जमावांच्या लढाया चालल्या होत्या. मूर्ती भग्न होत होत्या. मशिदी धुमसत होत्या. आणि पोलिसांचा करडा अंमल सर्वत्र जारी झाला होता.

पण त्या वेळी पेरुवाडीतील खुटमुट्यांच्या चाळीतील वरच्या मजल्यावर बरीच सामसूम होती.

पेरुवाडीतील खुटमुट्यांची चाळ म्हणजे महाराष्ट्रातील मध्यमवर्गीय संस्कृतीचा सुपीक मळा! त्या प्रतापशाली नोकरीबहादुर राष्ट्राचा शिवनेरी ! सनातन संसारधर्माचं परमपवित्र क्षेत्रस्थान !

पन्नास रूपयांपासून दीडशे रूपयांपर्यंत वाढत जाणाऱ्या सामाजिक मानमान्यतेच्या तिथे अनेक श्रेणी होत्या. त्यांतली प्रत्येक श्रेणी म्हणजे एक स्वतंत्र जात होती. आणि जाती-जातीत रोटीबेटी व्यवहाराला बिलकूल मज्जाव होता.

साहेबाची मर्जी आणि पगारवाढ हे तेथील पुरुषांच्या जीविताचे केंद्रबिंदू होते. आणि नवऱ्याचा पगार व स्वतःचं सौंदर्य ही प्रत्येक बाईच्या योग्यतेची मापटी होती.

नोकररी¹ मिळवायची, लग्न² करायचं आणि मुलांची³ शिक्षणं करून पेन्शन⁴ घ्यायचं असे ह्या संसारधर्माचे चार आश्रम होते. आणि विमा उतरणं हे एक आवश्यक धर्मकृत्य होतं. साखर आणि रॉकेल हे त्या संस्कृतीचे जळते प्रश्न होते. साहित्यिक मेळावे आणि गणपती -उत्सव हे त्या वर्गाचे सामाजिक सोहाळे होते. प्रीतिविवाह ह्या त्यांच्या अद्भूतकथा होत्या. दारिद्र्य आणि संकुचितपणा हा त्यांचा पिढ्यान्पिढ्या चालत आलेला वारसा होता.

आणि सामाजिक, राजकीय व आर्थिक प्रश्नांच्या पर्वतप्राय झुंडीच्या झुंडी जरी अंगावर चालोन आल्या तरी आपली स्वयंकेंद्रित मनोवृत्ती रेसभरदेखील बदलणार नाही असा त्यांचा आगरकरी दृढनिश्चय होता...

अशा खुटमुट्यांच्या चाळीतील दुसऱ्या मजल्यावर जरी बरीच सामसूम असली, तरी नटव्या (मालतीबाई) आपल्या बावळट नवऱ्यावर खेकसत होत्या ते स्पष्टपणे ऐकू येत होतं. शेजारच्याच खोलीत (घारुअण्णांचा) पत्यांचा अड्डा खिदळत आणि खिंकाळत होता. (तिरळे बंडोपंत) आपल्या खिडकीशी उभं राहून आपण समोरच्या चाळीतील एका सुंदर बाईकडे पाहत नाही आहोत असं दाखविण्याचा प्रयत्न करीत होते. (शामराव) दारात बसून आपल्या जुन्या छत्रीशी ठाकठोक करीत होते. (काटकुळे अजागळे ऐनापुरे) हिंदू महासभेच्या राजकारणावर आपल्या किरट्या आवाजात चर्चा करीत होते. आणि एका नवविवाहित हौशी दांपत्याच्या टोकाच्या खोलीचं दार नेहमीप्रमाणे बंद होतं.

इतक्यात (घारुअण्णांचा) (दामू) गॅलरीत आला. आपली चड्डी त्यानं वर ओढली आणि सदऱ्याच्या बाहीनं नाक पुशीत त्यानं आजूबाजूस हावरेपणानं पाहिलं. सगळी चाळ हादरेल अशी गुप्त माहिती मिळवावी नाहीतर विक्षिप्त कृती करावी असले विचार त्याच्या डोक्यात शिवशिवत होते.

(बंडोपंतांनी) नळाजवळ मोलकरणीचा हात कसा धरला आणि तिनं त्यांच्या कानशिलात कशी भडकावली ते त्यानंच (घारुअण्णांना) सांगितलं नव्हतं काय ?

त्या हौशी दांपत्याच्या बंद दाराच्या फटीतून आत पाहण्याचा त्यानं अयशस्वी प्रयत्न केला. शामरावांकडे नवं शिवण्याचं यंत्र आणलं आहे आणि (माधवरावांच्या) घरात लाडू होत आहेत ह्या महत्त्वपूर्ण गोष्टींची आपल्या आईला सांगण्यासाठी त्यानं नोंद केली आणि मग गॅलरीच्या कठड्यावर ओटंगून त्यानं रस्त्यावर चौफेर नजर फेकली.

त्या वेळी त्या चाळीसमोरच अशी एक घटना घडत होती की ती पाहून दामूला दोन दिडक्यांच आईसफूट खाल्ल्याइतका आनंद झाला.

समोर रस्त्यावर मवाली शांतपणे एका मुसलमानाचं पादत्राणांचं दुकान फोडीत होते. त्यांच्यातल्या एका (लड्डू दादानं) एका भल्या मोठ्या दगडानं कुलपाचा कपाळमोक्ष केला. दुसऱ्याचपळ पीळदार शरीराच्या पोरानं हिसक्यासरशी दार उघडलं. आणि तिसऱ्या तांबारलेल्या डोक्यांच्या राकट साथीदारानं आपल्या काठीच्या फटक्यासरशी खळकन्न सान्या काचा फोडल्या.

त्या आवाजासरशी सारे बघ्ये लोक दचकले आणि भीतीची आणि कसल्याशा दुबळ्या आनंदाची शिणीक सगळ्यांच्या शरीरातून गेली.

आणि ते दृश्य पाहायला एव्हाना शेकडो लोक हजर झाले होते. प्रत्येक

इमारतीतून डोक्यांच्या रांगाच्या रांगा त्या दृश्याकडे एकाग्रतेनं पाहत होत्या आणि भीतीमुळे जरी रस्ता रिकामा झाला होता, तरी त्याच्या दोन्ही टोकांना माणसांच्या झुंडी वाकून वाकून त्या दृश्याकडे पाहत होत्या.

मात्र (एक गडी) हातात शेणाचा गोळा घेऊन एकटाच रस्त्याच्या मध्यभागी त्या दृश्याकडे पाहत उभा होता. आणि लोकांच्या पुंजवथातून त्याचं ते एकट्यानंच निराळं उभं राहणं लोकांना, का कोण जाणे, चमत्कारिक वाटत होतं.

एक वेणीवाला आपला धंदा विसरून ते दृश्य पाहण्यात पार गुंगून गेला होता. आणि अभावितपणे एकएक पाऊल पुढे सरकत होता. दोन अगदी लहान मुलं घाबरून पळून जाता-जाता सारख्या माना वळवून त्या दृश्याकडे पाहत होती. आणि एक छानछोकीचा पोशाख केलेला सुशिक्षित तरुण ह्या सर्व लोकांकडे तिरस्कारानं पाहत ऐटीत अगदी त्या फोडलेल्या दुकानाजवळून पुढे गेला.

ते दृश्य पाहताच दामू विजयोन्मादानं ओरडला, “अरे, अरे! ते पाहा मवाली दुकान फोडताहेत!” त्यासरशी खुटमुट्यांच्या चाळीतील दुसऱ्या मजल्यावर एकच धावपळ झाली. केवढी रोमहर्षक घटना होती ती! आणि स्वतःच्या चाळीसमोर घडत असताना ती घटना न पाहणं म्हणजे आयुष्यातील एका फार मोठ्या आनंदाला मुकण्यासारखं होतं.

जिथून ते दृश्य सर्वात चांगलं दिसेल अशी जागा पटकावण्याकरिता मुलांत ढकलाढकली आणि मारामारी सुरु झाली आणि अर्थातच धारुअण्णांच्या भांडखोर आणि आडदांड पोरानी इतर मुलांना केव्हाच त्या जागेवरून हुसकावलं. माधवरावांचा दोन वर्षांचा शाम जेव्हा ती जागा सोडीना तेव्हा धारुअण्णांच्या बनीनं थाडदिशी त्याचं डोकं गजावर हापटलं. आणि बापडा शाम जेव्हा रडत घरात जाऊ लागला तेव्हा ती सारी फिदीफिदी हसली.

इतक्यात धारुअण्णा एकदम आपल्या मुलांवर खेकसले, “चला रे, चालती व्हा आत. उनाड कुठची! आणि सगळ्यांनी पुस्तकं घ्या हातात.”

त्यासरशी त्यांची सगळी मुलं घरात पळाली. दामू मात्र तिथेच उभा राहिला. ही महत्त्वाची बातमी चाळीला पुरवल्यामुळे आपल्याला काही विशेष हक्क प्राप्त झाले आहेत अशी त्याची कल्पना झाली होती. पण धारुअण्णांनी एक टपली मारून त्याची ती कल्पना दूर केली. आणि मग ते स्वतः त्या जाग्यावर उभे राहून गंमत पाहू लागले.

शामराव त्यांच्या शेजारी येऊन उभे राहिले. आणि “बाहेर गडबड चालली आहे. तुम्ही घरात बसा” असं आपल्या बायकामुलांना दरडावून सांगून काटकुळे अजागळ ऐनापुरे कठड्याजवळ धावले. त्यांच्या मनाची इतकी धांदल उडाली होती की कठड्याजवळ जाण्याकरिता ते उघडउघड धक्काबुक्की करू लागले. आणि शेवटी ते शामरावांच्या बगलेतून मान काढून ते दृष्य पाहू लागले.

शामराव दयाबुद्धीनं म्हणाले, “अरे, अरे, काय बिचान्याचं नुकसान करताहेत !”

त्यासरशी ऐनापुरे एकदम आपल्या किरट्या आवाजात किंचाळले, “हेच, हेच ते चुकतं तुमचं. ह्या मुसंड्यांना काय म्हणून दया दाखवावी? ते आमच्या बायका पळवतात, पोरं बाटवतात, देवळं भ्रष्ट करतात! काही नाही, त्यांना असाच हात दाखवला पाहिजे.”

त्यांच्या त्या आवेशानं काहीसे गांगरलेले शामराव म्हणाले, “अहो, पण हे भांडण थांबायला नको का कधी? शेवटी आपल्याला सगळ्यांना एकाच ठिकाणी राहायचं आहे ना?”

पण ऐनापुरे आपला आवाज तारसप्तकात नेऊन किंचाळले, “कसलं एके ठिकाणी राहायचं? आम्ही अविधांचा निःपात करू, त्यांची डोचकी ठेचू.” आणि त्यांनी असे काही हातवारे केले की शामराव अगदी घाबरून गेले.

आपल्या भयंकर राजकीय मतांनी शामरावांना घाबरवून सोडण्यात ऐनापुर्यांना फार आनंद वाटे. आपली चिरडली गेलेली अधिकारलालसा पुरविण्याचा त्या दुबळ्या माणसाचा तो एकच मार्ग होता.

“कसली राजकारणाची चर्चा करताय, ऐनापुरे? आमच्या पगारात चार रुपये वाढ होईल असलं एखादं राजकारण असलं तर सांगा,” धारूअण्णा म्हणाले. आणि आपण काहीतरी विलक्षण मुरब्बीपणाचं बोललो अशा आशयानं त्यांनी सर्वांकडे पाहिलं.

सर्वांना त्यांच म्हणणं मनोमन पटलं आणि म्हणूनच ते कोणालाच आवडलं नाही.

नटव्या मालतीबाईदेखील ते दृश्य पाहायला लगबगीनं बाहेर आल्या होत्या. पण त्या गर्दीत धक्काबुक्की करून कठड्याजवळ जायला आणि स्वतःची ऐट बिघडवायला त्यांचं मन धजेना. सौंदर्य आणि योग्यता ह्यांनी आपण इतरांहून श्रेष्ठ आहोत अशी त्यांची प्रामाणिक समजूत होती/लोक ही गोष्ट मानीत कसे नाहीत ह्याचं त्यांना नेहमीच आश्चर्य वाटे. इतरांना नाक मुरडून आणि नावं ठेवून आपलं श्रेष्ठत्व सिद्ध करण्याचा त्यांचा प्रयत्न नेहमी अट्टहासानं चाललेला असे. आतादेखील त्या असंच काहीतरी पुटपुटत होत्या. आणि नेहमीप्रमाणेच सर्व लोक त्यांच्याकडे दुर्लक्ष करीत होते.

इतक्यात तिरळे बंडोपंत बावळटपणानं चालत आले आणि चटकन त्यांना धक्का देऊन पुढे गेले.

मालतीबाई चमकल्या. बंडोपंतांनी हे मुद्दाम केलं ह्याची त्यांना खात्री होती. आणि बंडोपंतांविषयी त्यांना नेहमीच जो विलक्षण तिरस्कार व संताप वाटत असे त्यानं त्यांच्या मनात जोराची उसळी खाल्ली. त्यांना वाटलं, की चटकन घरात जावं. पण, का कोण जाणे, त्यांना त्या जागेवरून हलावंसं वाटेच ना. स्वतःवर त्या विलक्षण जळफळल्या. आणि आपल्या काकदृष्टीनं त्यांच्याकडे अधाशीपणे पाहणाऱ्या बंडोपंतांच डोकं खोबऱ्याच्या वाटीसारखं ठेचावं इतका त्यांना त्वेष वाटला. पण तरी जाग्यावरून हलायला त्यांचं मन तयार होईना.

रस्त्यातून येता-जाता बायकांना धक्के घ्यायची बंडोपंतांना चमत्कारिक सवय होती. आणि हे कसं साधता येईल हेच विचार त्यांच्या डोक्यात सतत चाललेले असत. ह्या बाबतीत त्यांचे जे बेत चालत ते इतके सूक्ष्म, धुर्त आणि निर्लज्जपणाचे असत की पुष्कळदा त्यांना स्वतःचीच किळस वाटू लागे. पण त्या क्रूर सवयीपुढे त्यांचं काही चालत नसे.

मालतीबाईंचा दुबळेपणा त्या सराईत माणसानं ताबडतोब ओळखला आणि अधिक आत्मविश्वासानं त्यांना धक्का देऊन तो पलीकडे गेला.

तरी मालतीबाई स्वतःवर जळफळत जाग्यावरच उभ्या राहिल्या, मग अशी कोणती सुप्त जबरदस्त इच्छा त्यांना त्या जाग्यावर खिळवून धरीत होती कोण जाणे...

इतक्यात नेहमी बंद असणारं त्या हौशी जोडप्याच्या खोलीचं दार उघडलं आणि मनोहर व लीला बाहेर आली.

त्या दोघांच्या पायात चपला होत्या. आणि हातात हातरुमाल होते. चाळीतल्या इतर लोकांहून आपण आधुनिक, नीटनेटके आणि स्वच्छ आहोत हे दाखविण्याकरिता ती दोघं असं वागत. गॅलरीत एखादं शेंबडं मूल दिसलं की लीला एकदम 'ईSS' म्हणून किंचाळायची. आणि एखाद्या बाईच्या अंबाड्याचं टोक सुटलेलं असलं तर लोकांना दिसेल अशा रीतीनं चोरून हसायची सवय तिंनं स्वतःला लावून घेतली होती.

मनोहर एकदा कॉलेजच्या क्रिकेट टीममध्ये खेळला होता. त्यामुळे त्याच्या तोंडात नेहमी क्रिकेटची भाषा असे. आणि चाळीच्या गॅलरीतून जाताना तो गोलंदाजी केल्याचा आविर्भाव करीत असे.

खाली काय चाललं आहे ते त्यांना दिसेना. म्हणून मनोहरनं घरातून चटकन एक खुर्ची आणली. आणि तिच्यावर उभा राहून तो लीलाला खाली काय चाललं आहे ह्याचं आपल्या मतानं विनोदी वर्णन सांगायला लागला.

ते ऐकताना लीला मान वेळावून आणि इतर अनावश्यक हावभाव करून काही उद्गार काढीत होती.

शेवटी मनोहर लीलाला हात धरून म्हणाला, "तू राहा इथे खुर्चीवर उभी. म्हणजे दिसेल तुला नीट."

तेव्हा लीला लाजत-मुरकत मनोहरच्या शेजारी खुर्चीवर उभी राहिली.

एव्हाना त्या जोडप्याचा उद्देश सिद्धीस गेला होता. कारण खाली फोडल्या जाणाऱ्या दुकानाऐवजी सारे लोक माना वळवून बावळटपणानं त्यांच्याकडेच पाहू लागले होते.

तेव्हा लीला फणकारली, "चहाटळ मेले!" आणि मग दोघांनी घरात जाऊन परत दार बंद करून घेतलं.

त्यांचं दार बंद झालं अशी खात्री झाल्यावर घररुअण्णा म्हणाले, "दुकान फोडण्याऐवजी हे मवाली काही लोकांची थोबाडं का फोडत नाहीत कोण जाणे!"

त्याबरोबर सगळ्या लोकांना अगदी मनापासून हसू आलं. कारण सर्वांनाच त्या जोडप्याची फार असूया वाटत असे. आणि आपणही त्यांच्यासारखंच व्हावं असं वाटे... पण त्यांच्यासारखी रूपाची आणि तारुण्याची देणगी कोणालाच नव्हती. आणि सर्वांचेच संसार वाढलेले असल्यामुळे त्यांच्याइतक्या ऐटीनं कोणालाच राहता येत नसे.

इकडे दुकान फोडण्याचं काम व्यवस्थितपणे चाललं होतं. दुकानातल्या काही जिनसा मवाली भराभर बाहेर फेकीत होते. आणि काही स्वतःकरिता गोळा करीत होते.

प्रत्येक बाबतीत सर्वांच्या पुढे असावं अशी महत्त्वाकांक्षा धरणारा दामू एव्हाना त्या फोडलेल्या दुकानाच्या अगदी जवळ जाऊन उभा राहिला होता. त्याच्या अंगात शर्ट नव्हता. पण त्याची त्याला मुळीच फिकीर नव्हती. आपल्या कर्तबगारीचा त्याला विलक्षण अभिमान वाटत होता. दूर उभे राहिलेल्या इतर लोकांकडे पाहून तो तिरस्कारानं हसत होता आणि आपली शेंडी डोक्यावरून नाकापर्यंत ओढीत होता.

इतक्यात एक भय्या आपल्याच बेफिकीर तंद्रीत पुढे आला. रस्यावर दुकान

फोडलं जात आहे ह्याची त्या बेट्याला जाणीवही नव्हती. पण त्या दुकानाजवळ जाताच समोर पडलेल्या पादत्राणांच्या राशीकडे त्याचं लक्ष गेलं.

त्यासरशी त्यानं अगदी सहजपणे आपले फाटके चढाव काढून त्या राशीतले चांगलेसे बूट आपल्या पायात चढवले. आणि दोन-चार बुटांच्या जोड्या खाकोटीस मारून तो आनंदानं हसत पुढे चालू लागला.

त्या भय्याचं ते कृत्य पाहून सारे लोक एकदम अगदी मनापासून हसले. कारण सगळ्यांच्या मनातल्या सुप्त इच्छेला त्या साध्यासिध्या भय्यानं मूर्त स्वरूप दिलं होतं.

भय्याच्या त्या कृतीनं इतरांनाही हळूहळू धीर आला. हातात शेणाचा गोळा घेऊन रस्त्याच्या मध्यभागी उभा राहिलेला रामा गडी पुढे सरसावला आणि दोन-चार पायतणांचे जोड बगलेत मारून त्यानं रस्ता सुधारला. अभावितपणे पुढे सरकणाऱ्या वेणीवाल्यानं देखील घाबरतं त्याचं अनुकरण केलं.

त्यानंतर सारेच लोक हळूहळू पुढे सरकले आणि मग ती पादत्राणं पळविण्याकरिता एकच गिल्ला झाला.

ती लुटालूट पाहून ऐनापुरे अभावितपणे कठडा सोडून घाईनं जिन्याकडे वळले. तशी धारुअण्णा चटकन फिरून छद्मीपणानं म्हणाले, “काय ऐनापुरे, तुम्हीही निघालेत की काय लूट करायला ?”

त्यासरशी आपण काय करीत आहोत ह्याची ऐनापुऱ्यांना जाणीव झाली. आणि आधीच बावळट असलेला त्यांचा चेहरा अगदीच अजागळ दिसू लागला.

इतक्यात धारुअण्णांचा दामू दडदडत वर आला. त्याच्या हातात एक बुटांचा जोड होता. तो ओरडत धारुअण्णांना म्हणाला, “अण्णा...अण्णा, हे पाहा मी बूट आणलेत.”

धारुअण्णा प्रसंगावधान राखून म्हणाले, “अरे मूर्खा, अशा रस्त्यावर पडलेल्या गोष्टी का आपण उचलायच्या ?... बरं पण असू देत ते बूट आता. नाहीतर परत त्या गर्दीत सापडशील तू.”

आणि सर्व लोकांच्याकडे एक निर्लज्ज दृष्टिकोन टाकून ते घरात गेले व तो बूट आपल्याला होतो की नाही ते पाहू लागले.

दामूला आता अधिकच जोर चढला. आणि आईनं दिलेली एक भलीमोठी पिशवी घेऊन तो खाली उतरला. ते पाहून राधाबाईंना फार हेवा वाटला. आणि दामूइतकच वय असलेल्या आपल्या मधूला सारखं बोटानं डिवचीत त्या म्हणू लागल्या, “जा. खाली जाऊन ये जा. तो दामू पाहा कसा हुशार आहे तो. नाहीतर तू!”

पण नाजूक मनाच्या मधूला ती कल्पना मानवण्यासारखी नव्हती. त्यामुळे तो शेवटी कंटाळून दूर पळून गेला आणि पिंपाआडच्या कोपऱ्यात लपून बसला.

दामू खाली गेला तेव्हा लुटालूट ऐन रंगात आली होती. सगळे लोक एकमेकांना ढकलत होते, ओरडत होते, भांडत होते, मारामारी करीत होते, आणि हसतदेखील होते.

त्या गिल्ल्यात जाणूनबुजून सापडलेल्या एका म्हातारीची पार दामटी वळून ती किंचाळत होती.

प्रत्येकजण ओरडत होता, “अरे..अरे, त्या म्हातारीला सोडवा.” पण धक्काबुक्की करायचा कोणीच थांबत नव्हता.

त्या दंगलीतदेखील दामूनं शिताफीनं आपली पिशवी भरली आणि तो परत येऊ लागला. इतक्यात एका दांडग्या मवाल्यानं त्याच्या हातातली पिशवी हिसकून घेतली आणि तो निघून जाऊ लागला. दामू त्याच्यामागे धावत ओरडू लागला, “हे काय ? हे काय ?”

ते ऐकून तो मवाली मागे फिरला. आणि त्यानं दामूच्या फाड्दिशी थोबाडीत मारली. दामूचं कानशील लाल झालं. त्याच्या डोळ्यांतून पाणी आलं आणि डोकं गरगरू लागलं.

कसंबसं घरी जाऊन त्यानं आपली हकीगत सांगितली.

आणि पिशवी हरवल्याबद्दल धारुअण्णा त्याच्यावर खेकसले मात्र !

इतक्यात पोलीस येत असल्याची वर्दी लोकांना मिळाली. मवाली ताबडतोब गुप्त झाले. इतर लोक सैरावैरा धावू लागले.

आणि सोबत दोनचार बायका आणि बरीचशी मुलं घेऊन जाणारा एक कारकून घाबरून त्या सर्वांच्या पुढे धावत आणि मागे न बघता ओरडत होता, “अरे, अरे जोरानं पळा. पाय मोडले की काय तुमचे ?...”

(गंगाधर गाडगीळ समग्र कथा मालिका)

